

Fot. 1967

J. B. Larsen

Benløse kirke

Om Benløse kirke og sognekald

A. Strange Nielsen

Det er ikke meningen her at give en udtømmende beskrivelse af Benløse Kirke. Dette vil blot blive en udvidet gentagelse af, hvad der er berettet om kirken i Nationalmuseets værk *Danmarks Kirker*, Sorø amt, s. 413—19, og J. B. Løfflers bog *Sjællands Stiftslandsbykirker*, s. 30 f. Det er derimod meningen at forelægge det stof, som jeg i løbet af de sidste 15 år har samlet. Formålet med denne indsamling var oprindeligt at samle stof til den aftenhøjskole om sognets historie, som jeg gennemførte vinteren 1954—55 i løbet af

A. Strange Nielsen

9 aftener. Stoffet om Benløse kirke og kald er stadig blevet forøget siden da.

KIRKEBYGNINGEN

Benedictinerklosteret i Ringsted stiftedes kort tid efter mordet paa Knud Lavard i Haraldsted Skov d. 7-1-1131. Formålet med klosteret var nok et dobbelt; thi foruden det egentlige klosterliv havde munkene også den opgave at våge og bede for de medlemmer af Valdemarernes kongeslægt, som blev stedt til hvile i klosterkirken. Den kostede noget at holde så stort et kloster i drift, og klosteret måtte besidde meget jordegods, før indtægterne deraf blev tilstrækkelige. Rige gaver blev skænket af konger og stormænd, og blandt disse milde gaver træffes også Benløse kirke.

I Diplomatarium Ringstadense nævnes det, at bisp *Peder Sunesen*, som var biskop i Roskilde 1191—1214, skænkede kirken i Benløse og tienden af Benløse sogn til Ringsted kloster. Desværre nævnes det ikke, hvilket år dette skete, men det må altså være senest 1214. Den nuværende Benløse kirke kan umuligt være så gammel; den er bygget af munkesten i senromansk stil, og skibets ejendommelige vestgavl synes at tidsfæste den til efter året 1234. Hvis man gør sig den ulejlighed at gå op i tårnet, kan man stadig tage vestgavlens sjældne trekløverformede blændingsdekoration i øjesyn. Mågen til gavl kendes kun fra Roskilde Domkirkes sakristi opført efter en brand i året 1234. Da det var almindeligt, at stiftets landsbykirker efterlignede domkirkens arkitektur, har vi måske et holdepunkt for Benløse kirkes alder.

Der har altså været en ældre kirke i Benløse. Men hvordan har den været? Man har gættet på en trækirke, fordi der ingen steder i den nuværende kirke er fundet gen-

Om Benløse kirke og sognekald

anvendt materiale af frådsten, kamp eller anden slags natursten. Det var derfor med spænding, man imødeså en større istandsættelse af kirken i 1960. Egentlig var det meningen, at hele kirken skulle restaureres, men da det kom til stykket, nøjedes man med koret. Her blev det meste af Gulvet taget op, og der viste sig mindst 3 lag flise- eller murstensgulve¹). De fundne brudstykker af grønglasserede kakler hørte måske med hertil, de havde mønster med blomsterranker. Rundt om det murede alterbord — 10 skifter højt + underlag + plade (1 skifte) — sås en stenspikning, der utvivlsomt er endnu ældre end de 3 nævnte gulve. Den kan i givet fald samme fra en ældre kirke. Stenspikningen var ødelagt foran alterbordet, men fyldte det meste af området mellem alterbordet og korets nordvæg og var nogenlunde urørt her. Ved nord- og sydenderne af det murede alterbord konstateredes fordybninger i lerundergrunden i stolpestørrelse, men de vidnede tilsyneladende ikke om tilstedeværelsen af en trækirke. Snarest skyldes de stillads-stolper i forbindelse med den nuværende kirkes opførelse eller senere overhvælving. Spørgsmålet om den ældre Benløse kirke kunne altså ikke besvares denne gang.

Foran alteret afdækkedes østenden af 3 grave muret af munkesten og hvidtede indvendigt. Hovedenderne af disse grave tabte sig ind under den ikke optagne del af gulvet og kunne ikke iagttages. Den nordligste grav målte 100 cm, den midterste 78 cm og den sydlige 84 cm i bredden. De så ud til at være sammenhørende og nogenlunde samtidige. Det drejer sig formodentlig om efter-reformatoriske præstefamiliegrave, og der er næppe andre præster, der kan komme på tale, end de 4 hvis navne senere skal blive nævnt. Gravene så ud til at have været åbnede tidligere, for indholdet var

A. Strange Nielsen

et eneste roderi af træstumper, menneskeknogler, glasskår og murbrokker. Måske har man efterladt dem i denne tilstand efter den store restaurering af kirken i slutningen af 1860-erne, og måske stammer det barok-prægede messingkrucifiks, der hænger ved døbefonten, fra en af de kister, der har stået i de murede grave foran alteret.

DET MIDDELALDERLIGE TEGLVÆRK

Da man begyndte at bygge af teglsten, var det almindeligt, at man fandt et sted i nærheden af byggepladsen, hvor der var velegnet ler. Her indrettede man så en teglovn, som atter blev nedlagt, når byggeriet var afsluttet. Dette var netop tilfældet, da den nuværende Benløse kirke blev bygget henimod midten af 1200-årene. Mellem Benløse by og den nuværende hovedvej 1 fandtes der fortræffelige ler-forekomster, og her ligger stadig en kuppelformet bakke, som hedder *Teglovnbanken*. I markbogen 1688 benævnes dette område *Teilgaards agre*, og det bestod af ialt 30 agre. Den middelalderlige teglgård må altså ikke forveksles med det Benløse Teglværk, som blev oprettet af *Christoffer Sørensen* ca. 1865, og som hentede sit ler fra samme område.

Fhv. teglværksarbejder *Oluf Olsen*, Benløse, der har arbejdet det meste af sit liv på det nyere Benløse Teglværk har fortalt²⁾: Midt på Benløsegårdens mark, matr. nr. 6-a, ligger Teglovnbanken. Da Benløse Teglværk var oprettet i 1860-erne, blev der taget ler i markerne omkring banken. Under et godt spadestik muld lå først et lag rødler og derunder det gule ler. Rødlerslaget var af varierende tykkelse. Ved afgravningen af ler på marken konstateredes fordybninger i lerlaget, som viste, at her var leret for længe siden afgravet. Flere af disse afgravede huller var fyldt med hele

Om Benløse kirke og sognekald

munkesten eller brokker deraf, lidt lyse i farven og godt brændte. I et par af gruberne var der 20—50 stk. hele munkesten. En del af disse munkesten blev anvendt i huset matr. nr. 28-c af Benløse by. Midt i afgravningsområdet ligger som nævnt Teglovnbanken, der har fået lov til at ligge, fordi der ikke er ler i den. På Teglovnbanken er et temmelig bredt område med meget sort jord. Den bærer vidnesbyrd om, at her stod teglovn, hvor man havde brændt sten, da Benløse kirke blev bygget. Det er let at se, at de murstensskaller og brokker, der er fundet her i den sorte jord, ligesom også de hele sten i gruberne, er af samme slags, som dem Benløse kirke er bygget af. På Teglovnbanken har der aldrig i Benløse Teglværks tid stået nogen teglovn.

KIRKETIENDE OG KONGETIENDE

Da Benløse kirke blev overdraget til Ringsted kloster, skete der en stor forandring med den kirkelige betjening af Benløse sogn. I stedet for at sognet fortsat kunne beholde sin egen præst overtoges alle gudstjenester og kirkelige handlinger af klosterets munke, som jo ikke havde særlig lang vej ud til Benløse. Dette var en økonomisk fordel for klosteret; man kunne spare præsteløn og præstegård, og den del af tienden, som skulle gå til kirkens vedligeholdelse, kunne direkte tilfalde klosteret, når det iøvrigt sørgede for bygningens vedligeholdelse og kirkens drift. Med bispetienden — altså den del af tienden, som hvert år skulle indbetales til stiftets biskop — forholdt det sig anderledes, den var ikke indbefattet i Peder Sunesens gave til Ringsted kloster. Men også denne sidste trediedel af den samlede tiendeydelse af Benløse sogn havnede hos klosteret. Det skete i året 1404, da *abbed Lauritz* i Ringsted købte den af *bisp*

A. Strange Nielsen

Peder i Roskilde og som betaling gav en gård i *Himmelev*³). Det ser ud til, at klosteret derefter gik over til at opkræve bispetienden sammen med landgildeafgifterne.

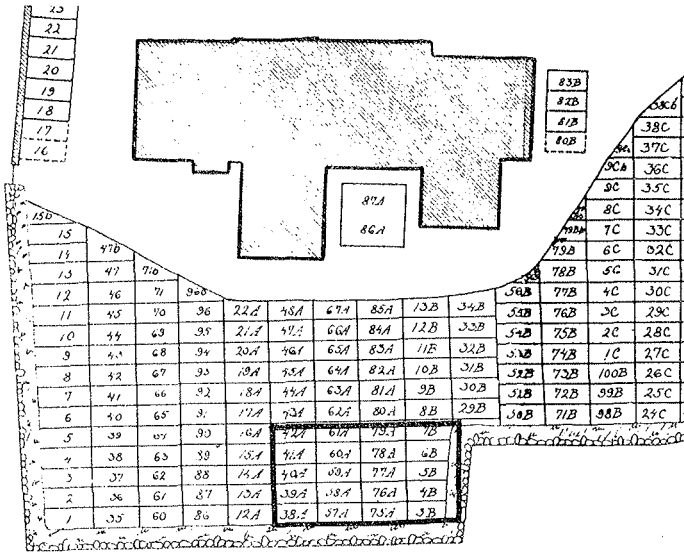
Ved reformationen blev alt bise- og klostergods i Danmark inddraget under kronen, således også Ringsted klostergods og tiender. I Chr. V.s matrikel 1684 noteres herom: „Kongelig Mayestæts tiende (altså den tidligere bispetiende) er indregnet udi forrige tider under bøndernes landgilde og bedrager ligesom kirkens 30 tdr. 1 skp. hartkorn“. Inde i rentekammeret kunne man ikke forstå, at der ikke skulle svares kongetiende i Benløse; det ville jo synes urimeligt og være „fast et eksempel uden eksempel udi det hele rige“. Godt nok havde den tidligere matrikel af 1664 respekteret, at tienden var indregnet i afgifterne til klosteret, men nu bestemte man: Eftersom man fra 1. april 1686 ikke længere yder skat efter den gamle matrikel, men efter den nye, så vil man opkræve kongetienden fra den nævnte dato. Det hjalp ikke de Benløse bymænd, at de i 1705 ansøgte Kongen⁴) om fritagelse for at svare den sidst pålignede kongetiende. På den anden side var det heldigt for dem, at de nu kunne forpagte kongetienden for en afgift på 14 tdr. 3 skp. rug, 20 tdr. 3 skp. byg og 15 tdr. 7 skp. havre, som de måtte erlægge i fællesskab.

KIRKELADEN

Det normale var, at tienden blev leveret in natura. For tiendekornets vedkommende vil det sige, at kornene blev leveret direkte fra hobene på høstmarken. Til opbevaring og tærskning behøvede kirken en tiendelade. Beliggenheden af kirkeladen var gerne et sted i kanten af kirkegården. Dette var også tilfældet i Benløse, hvor den lå syd for kirken.

Om Benløse kirke og sognekald

Efterhånden som kirke- og kongetiender blev overdraget til godsejere og forpagtere, foretrak disse at få tienden leveret til deres egne lader, og der blev derfor mindre brug for kirkeladerne. Benløse kirkelade forsvandt i 1583, da kongen

Plan over Benløse kirkegård med kirkeladen indtegnet

udsendte brev⁵⁾ om, at den forfaldne kirkelade ved Benløse kirke kunne nedbrydes, da den ikke var kirken til nogen nytte. Stenene (munkesten) skulle så anvendes til byggearbejder ved Ringsted kirke, og kirkeværgerne i Benløse fik fuldmagt til at sælge stenene fra laden til abbed *Iver Bertelsen* og indføre de indkomne penge i Benløse kirkes regnskab. Man kan gætte på, at disse sten også er brændt i Teglovn-banken.

A. Strange Nielsen

Kirkeladens beliggenhed ses på planen over Benløse kirkegård; den er brudt helt ned til grunden, men en væsentlig del af de meget store syldsten ligger endnu i jorden. Området er nu udlagt til gravpladser, og det sker ikke sjældent, at de store syldsten ligger i vejen, når der skal graves op her. I nogle tilfælde er det muligt at grave så meget til siden, at kisten alligevel kan komme ned. I andre tilfælde er det nødvendigt helt eller delvis at slå de gamle grundsten i stykker.

Den del af kirkegården, der ligger syd og øst for kirkeladens tomt, blev erhvervet fra *Kjærup* ved skøde af 10-7-1907. Jorden her var oprindelig delt i to adskilte områder. Nærmest kirkegården lå et stråttækt husmandshus ligesom kilet ind på kirkegården i et „hak“. Mellem dette hus og dets have syd derfor gik et smalt stræde, ad hvilket der fra gammel tid havde været tilkørsel til kirkeladen. Ja, mere end det. Dette stræde gik helt igennem til bygaden fra gadekæret og skabte således tilkørselsmulighed fra modsat side. Ved kirkeladens vestgavl var hovedindgangen til kirkegården, og fra dette punkt gik den lige og direkte gang op til kirkedøren, omtrent hvor den smalle gang mellem to rækker gravsteder nu går. Skulle man ud fra kirkegården behøvede man ikke at benytte det nævnte stræde, man kunne også fortsætte lige ud og nå ud på den gamle Roskilde-Ringsted landevej, som gik langs kirkegårdens østre stendige og fortsatte forbi „Genforeningen“ ud mod Smålovsvej. Den nuværende hovedindgang ved ligkapellet eksisterede ikke, for hele dette hjørne af kirkegården var i ældre tid byens lergrav, hvor beboerne hentede råstoffet til de klinede vægge. Terrænet her er efterhånden blevet stærkt udjævnet, men inde på kirkegården kan man endnu følge den oprindelige af-

Om Benløse kirke og sognekald

grænsning i terrænet. På dette sted var kirkegården ligeledes hegned af et kampestensdige.⁶⁾

DEN FORSVUNDNE PRÆSTEGAARD

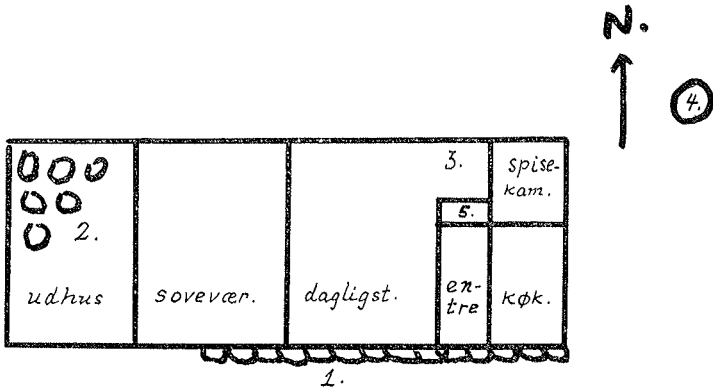
For Benløse sogns vedkommende fuldførtes reformationen først 1574. Det er ganske uklart, hvordan og hvornår den protestantiske præstebetjening begyndte i Benløse. Klosteret skulle jo have lov til at bestå, så længe de daværende munke levede, men nye munke måtte ikke indtages. Det er da sandsynligt, at munkene har fortsat med at betjene Benløse kirke, men at de har måttet forpligte sig til at gøre det på protestantisk vis. Efterhånden blev det dog nødvendigt at få en varig ordening på forholdene for de mange kirker under Antvorskov, Sorø og Ringsted klostre, der var i samme situation som Benløse. På forslag af stiftslensmand *Bjørn Andersen*, Roskilde, og Sjællands biskop *Poul Matzen* udsendte kongen da i 1574 åbent brev⁷⁾ om, at der skulle dannes nye pastorater af de sogne, hvortil klostrene havde haft kaldsret, og klostrene skulle udlægge præsterne egne præstegårde, hvorpå de skulle bo. For Ringsted klostres vedkommende skulle Benløse have *Kværkeby* til annex, og *Vetterslev* skulle have *Høm* til annex, mens *Haraldsted* skulle være for sig selv.

Et register 7 år tidligere⁸⁾ viser stadig den middelalderlige ordening, idet der om Benløse kirke kan oplyses: „Har 22 decimantes (d. v. s. tiendeydere), ingen præstegård, ingen degnestavn.“

Nu skal man ikke tro, at den nye sognepræst i Benløse blot fik overladt en almindelig bondegård til bolig og brug. Resterne af den viser, at der blev indrettet et standsmæssigt stuehus til præstegården. Udlængerne derimod var sikkert

A. Strange Nielsen

almindelige bondebygninger, som var tjenlige til præstens drift af den jord, som hørte med til embedet, og som var vurderet i hartkorn til 10 tdr. 7 skp. 2 fdk. 1 alb.

Plan over Benløse gamle præstegårds rudimenter

En gammel tradition i sognet har forklaret, at præstegården lå nord for kirken⁹⁾). Det drejer sig om matr. nr. 39-c og formentlig også om noget af nuværende matr. nr. 17-e. I løbet af 1950-erne blev huset på matr. nr. 39-c ombygget. Her ved kom der adskillige ting for dagen, som kan fortælle om den nu forsvundne (nedbrændte??) præstegård.

Ovenstående rids¹⁰⁾ blev optaget sommeren 1958.

1. Svært kampestensfundament med 3 skifter munkesten over. Sydmuren til det nuværende hus hviler herpå. Kampestensfundamentet ligger ca. 80 cm under den nuværende jordoverflade. Det er konstateret, at munke-

Om Benløse kirke og sognekald

stensfundamenterne fortsætter ind på nabogrunden mod øst.

2. I gulvet lå her en væltet kampestensmur. Enkelte af stenene var kløvede. Alle stenene lå med den flade side udad (opad), og stenene var kittet sammen med ler. Under den væltede mur var der brandlag med spor af aske.
3. Store ildskørnede kampesten, som tydede på rest af badstue, bagerovn eller ildsted.
4. Stor kampestenssat, 5 alen dyb brønd, nu fyldt med ler fra en stor åben lermuret skorsten. Præstegården har sikkert haft egen brønd, selv om en god bybrønd fandtes lige i nærheden.
5. Beliggenheden af den åbne lermurede skorsten.

På nabogrunden, matr. nr. 17-e, er der ved gravning i jorden midt i højdedraget fundet en mængde munkesten. De lå spredt i jorden, og der var tale om mere end én hjulbørfuld. Samme sted fandtes også mønter; nogle af dem var meget gamle.²⁾

BENLØSE SOM SELVSTÆNDIGT SOGNEKALD

1574—1687

Der har næppe boet mere end 4 på hinanden følgende præster i Benløse gamle præstegård¹¹⁾. De 3 første, *Hans Nielsen*, *Søren Mikkelsen Due* og *Jens Hansen Beenløse* dækker tilsammen tidsrummet indtil 1664, da sidstnævnte afgik ved døden. Dette år fraskiltes Kværkeby sogn, som så var selvstændigt pastorat, indtil det 1687 forenedes med *Vigersted*. Vi véd desværre ikke besked med, hvornår disse første præster blev afløst af deres eftermænd. Den følgende præst *Mathias Pedersen* var sognepræst for Benløse til sin død

A. Strange Nielsen

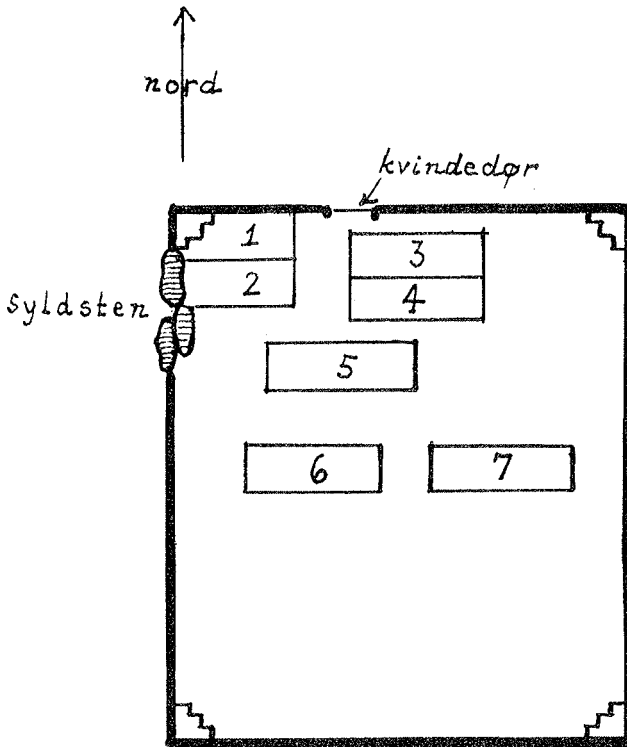
1687. Fra dette år blev Benløse annex til Ringsted, og præstegården blev bortforpagtet til en bonde. Et par af de sidste forpagtere var *Rasmus Pedersen*, som nævnes 1771¹²⁾ og *Lars Poulsen*, som nævnes i et skøde af 1793, hvorved kancelliråd *Johan Thomas Neergaard* overdrager Ringsted kloster med Kjærup til sin søn godsejer *Peter Johansen Neergaard*. Det angives her, at Lars Poulsen svarer en årlig afgift på 80 rdl., og at de 72 rdl. tilfalder kapellanen i Ringsted. Ved udskiftningen af Benløse by 1799 blev præstegården nedlagt og jorden inddraget under Kjærup hovedgård.

I årene 1574—1688 lå Benløse kirke under kronen, og kongen havde kaldsret til præsteembedet. Derefter blev kirken bestyret af sognepræsteembedet i Ringsted¹³⁾, indtil den ved kongeligt rescript af 1-11-1754 blev henlagt under stiftsøvrighedens administration som en af „Sjællands Stiftslandsbykirker“. Stiftsøvrigheden udnævnte altid den stedlige sognefoged til kirkeværge, og han tog sig af den lokale administration. Den 1. juni 1949 overgik Benløse kirke til menighedsrådets forvaltning, og den 28. januar 1962 ophørte forbindelsen med Ringsted, idet pastor *Chr. Petersen* denne dag blev indsat som sognepræst for det selvstændige Benløse pastorat. Adskillelsen fra Ringsted var i forvejen vedtaget af Benløse menighedsråd den 29-5-1961.

BEGRAVELSER UNDER KIRKEGULVET

Siden istandsættelsen af Benløse kirke 1960 opvarmes den ved indblæsning af varm luft. Tidligere opvarmedes den af en kalorifér. Kaloriféren blev opstillet langs nordvæggen i skibets vestfag i juni 1924. Ved denne lejlighed var det nødvendigt at foretage betydelige opgravninger, og herved konstateredes adskillige begravelser. I dem alle fandtes der

Om Benløse kirke og sognekald

Plan over begravelser i Benløse kirkeskibs vest-hvæl

skeletrester, som blev taget op og jordede på kirkegården. Norddørens (kvindedørens) indvendige afgrænsning og tærskel kom til syne. Af jorden under kirkegulvet fremgik det tydeligt, hvilke lig der var blevet begravet i kister og hvilke ikke. I den tørre jord havde trækisterne været længe om at rådne. Alligevel var alle trækister så formørnede, at de

A. Strange Nielsen

smuldrede bort til støv ved den mindste berøring. Begravelserne i nr. 1 og 2 (se tegningen) var uden kister, for skeletterne lå direkte i graven. I nr. 4 havde jorden lukket sig som en „hvælving“, der angav omridset af den begravede persons hele skikkelse med tydeligt hovedrum med kranium i. Denne „hvælving“ faldt sammen, såsnart den berørtes. I alt konstateredes 7 grave, hvis beliggenhed er angivet på tegningen. Under gulvet, i gennembrydningen af skibets vestgavl fandtes nogle meget store kampesten, som oprindeligt har båret vestgavlen i tiden før tårnets tilbygning ca. år 1500. Disse sten fik lov til at blive liggende¹⁴).

EVA- OG JOHANNESFIGURERNE KOM TILBAGE

Under indsamlingen af historisk stof til den i indledningen nævnte aftenhøjskole var jeg standset op ved et notat i værket „Danmarks Kirker“, om at to katolske træfigurer, forestillende en Eva-skikkelse og en Johannes-skikkelse vistnok 1879 var overflyttet til stiftslandsbykirkernes depot i Roskilde Domkirke. Jeg fik da den ide at eftersøge de to figurer. Sammen med stedets daværende præst, pastor *Otto V. Nielsen*, gik turen til domkirken¹⁵), hvor vi blev venligt modtaget og fik lov til at gennemgå de opmagasinerede genstande i depotet på kirkens loft. Ved hjælp af de opgivne størrelsesmål fra „Danmarks Kirker“ og en påskrift med rødkridt „Benløse kirke“ bag på Johannes-skikkelsen lykkedes det at genfinde de gamle figurer. De er en del af en større korsfæstelsesgruppe, hvoraf kun selve krucifikset var bevaret i kirken. Gruppen, der må have omfattet endnu et par figurer, har sikkert stået på en træbjælke over korbuen. I både Evas og Johannes' fodstykke ses endnu den oversavede tap, som har forbundet skikkelserne med bjælken.

Om Benløse kirke og sognekald

Hvis man vil sammenstille de to skikkelser med krucifikset, står det klart, at de begge har befundet sig på Kristi venstre side, fordi de således kommer til at vende ansigtet mod korset. Den større Johannes-skikkelse har været nærmere korset end den mindre Eva-figur. Hvis korsfæstelsesgruppen skal suppleres op, vil det altså sige, at der fra Kristi højre side er forsvundet de tilsvarende Maria- og Adam-skikkelser.

Korsfæstelsesgruppen i Benløse er nu en ruin i forhold til, hvad den har været. Dette træder klart frem, når man sammenligner krucifikset med mere velbevarede eksemplarer fra samme værksted. Den yderste del af de fire korsarme afsluttedes oprindeligt med udskæringer af de fire evangelistsymboler. Disse prydelser er nu afsavede. Den runde plade bag Kristi hoved er næppe en oprindelig inskriftsplade, men snarere en plade, hvorpå der har været malet en korsglorie.

I årene omkring 1510—20 har samme billedskærer leveret adskillige arbejder til sjællandske kirker. Han har muligvis boet i Næstved, hvor der findes et krucifiks af ham i Sct. Mortens kirke. Han er også kaldt Store Fuglede-mesteren efter et velbevaret krucifiks i denne kirke.

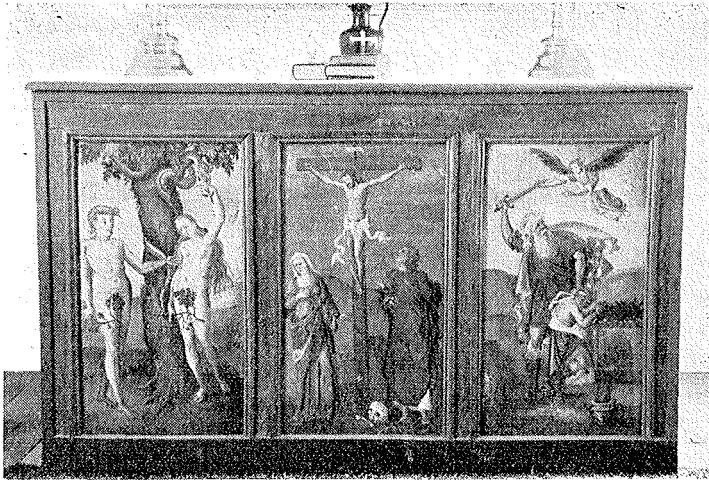
Med imødekommenhed fra stiftsøvrigheden fik man lov til at bringe figurerne tilbage til deres rette tilhørssted¹⁶⁾. De er nu restaureret med bistand fra Nationalmuseet og op-hængt i koret til pryde for kirken.

ALBERTAVLE OG ALTERBORD

Der blev ikke så sjældent byttet om på inventaret i de 13 stiftslandsbykirker. Stiftsskriverne var de suveræne forvaltere af samtlige kirker, og hvad der kunne undværes i en af kirkerne kunne anvendes i en anden. Det var på den måde

A. Strange Nielsen

Benløse kirke fik sin nuværende altertavle, *Constantin Hansens* billede fra opstandelsen påskemorgen, hvor Jesus viser sig for Maria Magdalene. Det er et meget smukt billede med en fast komposition, der koncentrerer sig om Jesu velsignende hånd i billedets centrum. Denne hånd velsigner på én gang Maria Magdalene og præsten, der står foran alteret og forretter sin tjeneste. Billedet blev malet 1862

Fot. 1967

Den restaurerede alterbordsforside

J. B. Larsen

til *Pedersborg* kirke, men blev 1875 anbragt i Benløse af stiftslandsbykirkernes administration.

Træbeklædningen på alterbordets forside er delt i 3 felter, hvert med sit maleri malet direkte på træet. Disse billeder må være malede i renæssancetiden; de er ret naive, men samtidig meget skønne i al deres umiddelbarhed. Til venstre (nord) ses syndefaldet, til højre (syd) ses Isaks ofring og i

Om Benløse kirke og sognekald

midten korsfæstelsen. Der er en symbolik i disse billeder: Til den ene side fremstilles ulydigheden og til den anden side lydigheden mod Gud, i midten forsoningen.

Engang i 1920-erne fik stiftsskriveren den ide, at en af de 13 stiftslandsbykirker skulle gøres til en mønsterkirke, og Himmelev blev den udvalgte. De andre kirker kunne så risikere at skulle yde deres bidrag dertil. En dag i sidste halvdel af 1920-erne blev menighedsrådets formand af stiftsskriveren anmodet om at give møde i Benløse kirke. Da han kom til stede til den fastsatte tid, fik han at vide, at alterbordsforsiden, som iøvrigt sad skjult bag et rødt klæde, skulle tages ned og istandsættes. Af denne grund var stiftsskriveren ledsaget af en snedker. Menighedsrådsformanden var godt tilfreds med den planlagte istandsættelse, men han tvivlede på, om kirken ville få det istandsatte tilbage. Derfor bad han stiftsskriveren afgive løfte herom, men da dette bestemt blev afslået, modsatte han sig at alterbordsforsiden blev fjernet. Stiftsskriveren truede med at klage til ministeriet over formandens holdning, men han holdt på sit, og så forlod skriveren og snedkeren kirken. Klagen hørte man aldrig noget til, og Benløse kirke beholdt sin alterbordsforside¹⁷). I 1960 blev den restaureret, og den har nu genvundet sin oprindelige skønhed.

SAGN OG OVERTRO

Til mange af landets kirker knytter der sig sagn og gammel overtro. Dette er også tilfældet i Benløse. Nogle af disse sagn er en folkelig arv, som fortælles om mange kirker rundt om i landet. I ældre Tid var det således en tro, at hver kirke havde sit værnedyr. Ofte var dette dyr et lam, og når det viste sig, varslede det dødsfald. Det blev kaldt kirkelammet

A. Strange Nielsen

eller liglammet. Herom fortælles: Ved Chr IX's guldbryllup (26. maj 1892) blev der holdt fest og dans i Ringsted med gratis dans på Postgården, Casino og Børsen. Smeden i Benløse så et mærkeligt syn, da han kom hjem fra festen. Henne fra kirken kom to liglam, og de gik ind i haven til Ryeskovgård (matr. nr. 7-a), hvor de gav sig til at danse rundt. Dette skulle varsle, at to børn i gården skulle dø, inden man blev

Fot. 1955

J. B. Larsen

Hylde på trappetårnets tag

færdig med den ombygning af gården, som netop fandt sted. Det kom til at passe, børnene døde.¹⁸⁾

Også efterfølgende beretning hører til dem, der i varieret form fortælles fra adskillige kirkegårde: Husmand i Benløse *Anders Truelsen* har fortalt, at der engang blev begravet et lille barn, som var født uden for ægteskab. Hver nat efter begravelsen hørtes der tydeligt barnegråd fra kirkegården, og

Om Benløse kirke og sognekald

folk i byen begyndte at snakke om, at det nyligt begravne barn ikke var blevet undersøgt af ligsynsmændene og derfor kunne være levende begravet. Da barnegråden blev ved, besluttede man at grave det lille lig op igen. Herved fik man vished for, at barnet virkelig var dødt, men efter denne dag holdt den uhyggelige barnegråd op.¹⁹⁾

Herefter skal meddeles et par ting, som er specielle for Benløse. Indtil restaureringen 1960 groede der en hyldebusk på taget af trappehuset til Benløse kirketårn. Denne hyld var i stand til at bære både blomster og bær. Ringer *Ole Christiansen*²⁰⁾, der fratrådte stillingen på grund af alder den 30-9-1941 efter henimod 40 års tjeneste, fortalte, at hylden havde været der i al hans tid, og at den ikke måtte fjernes, for den der gjorde dette, måtte omgående dø.

Herregården Kjærup ejedes og beboedes 1827—69 af generalkrigskommissær *Gustav Grüner* (1791—1869) og hans hustru *Mariane Birgitte Røebye* (1795—1859). Om dette ægtepars gravsted fortælles det²¹⁾: På Benløse kirkegård, på nordsiden af kirken, findes en stor muret begravelse tilhørende herskabet på Kjærup. Denne gård ejedes engang af en vældig sørøver, som havde øvet mange bedrifter. Både han og hans kone skal ligge begravet i gravstedet. Hun hed Mariane og døde først. Nogen tid efter begravelsen drømte sørøveren en nat om hende. Det første man hørte ham sige om morgenen var: „Mariane har haft det ondt i nat“. Man drog derfor til kirkegården og åbnede begravelsen, og der stod hele begravelsen fuld af vand, og kisten sejlede rundt derinde.

A. Strange Nielsen

NOTER OG KILDEHENVISNINGER:

- 1) Artiklens forfatters besøg i Benløse kirke 4-10-1960, da restaureringsarbejdet foregik.
- 2) Optegnet 6-7-1956 efter foretælling af arbejdsmand Oluf Olsen, f. i Ringsted 1886, boet 70 år i Benløse.
- 3) De ældste danske arkivregistraturer, v. T. A. Becker, bd. 3, s. 328.
- 4) Rentekammerets kongelige Resolutioner (reg. nr. 16346) af 14-9 1705. Copiebog, litr. P, pag. 635.
- 5) Kancelliets Brevbøger 18-8-1583.
- 6) Udskiftningskort over Benløse sogn 1796. I Matrikelsarkivet.
- 7) Kancelliets brevbøger 27-1-1574.
- 8) Svend Gissel: Sjællands stifts Landebog, s. 84.
- 9) Meddelt 27-1-1955 af fhv. gårdejer Christian Andersen, Benløse, hvis udflyttede gård oprindelig lå på matr. nr. 17-e.
- 10) Ridset er optaget af artiklens forfatter 11-6-1958.
- 11) Wibergs Præstehistorie, bd. 1, s. 148.
- 12) Oeders Efterretninger 1771. I Rigsarkivet.
- 13) Kronens skøder 15-6-1689.
- 14) Arbejdet udførtes af menighedsrådets formand muremester S. Jul. Sunekær, som har meddelt de anførte oplysninger i februar 1959.
- 15) Roskilde Tidende 15-11-1954.
- 16) Ringsted Folketidende 12-11-1954.
- 17) Ringsted Folketidende 27-11-1954.
- 18) Meddelt i maj 1953 af fru Maren Sofie Larsen, Lammehøjgård, Benløse, f. i Slangerup, Ringsted Lands. 1872.
- 19) Optegnet 26-1-1955 efter fortælling af Jensine Jensen, Benløse, f. der 1881.
- 20) Ringer Ole Christiansen, f. 1868 i Kværkeby.
- 21) Meddelt 24-1-1955 af smedemester Viggo Andersen, Holbækvej, Benløse, f. i Benløse 1875.